

L'ENSENYAMENT A LA POSTGUERRA. UNA EXPERIÈNCIA DIFERENT

Recordant l'escola del Colomer

Anna Lleopart i Tió

Construïm en aquest article un relat vivencial a partir dels records d'alguns dels antics alumnes de l'escola rural establerta al mas al Colomer entre el 1942 i el 1959: Carme Mir, Josep Baulenas, Miquel Jutglar, Montse Cabanas, Salvador Molist, Ramon Molist, Salvador Pujol, Miquel Anton i Josep Anton.

D'entrada, cal situar els inicis de l'escola rural del Colomer dins el marc històric del primer franquisme. Es tracta d'una època marcada per la postguerra, és a dir, per la penúria i la projecció dels valors del nou règim. Pel que fa a l'ensenyament, s'havia patit un retrocés respecte a l'obra pedagògica de l'època de la República. En l'escola franquista, més religiosa, patriòtica (espanyolista), punitiva i sexista, s'havien eliminat la llengua catalana i la coeducació. Es valorava, sobretot, un aprenentatge orientat cap a la pràctica: és a dir, saber llegir i escriure, i conèixer les quatre regles de l'aritmètica, donant importància, pel que fa als mètodes d'aprenentatge, a la memorització.

Si ens centrem en l'àmbit local, veurem que a Tona hi havia les Escoles Nacionals Caterina Figueras i el Col·legi de les Carmelites de la Caritat. Com apunten Carles Puigferrat i Carles Padrós (al volum de *L'Abans* sobre Tona), la situació de l'ensenyança presentava greus mancances, pel que fa a les infraestructures, la qualitat del servei i els recursos escolars en general. A més, els mestres de l'escola pública sovint venien de fora i no s'arrelaven a la població. Per tal de compensar aquests problemes, d'una banda, alguns mestres anaven a fer classes fora de l'horari lectiu (per tal de guanyar-se un so-

Antics alumnes de l'escola del Colomer (Foto Anna Lleopart)

bresou, ja que cobraven molt poc); i, de l'altra, a vegades lligat amb aquesta primera activitat, es crearen algunes escoles particulars. Aquest és el cas de l'escola rural del Colomer, que inicià la pràctica formativa l'any 1942, quan la família del mas Collell va demanar a Josefa Lleopart, *la Pepita del Colomer*, que acabava d'obtenir el títol de magisteri, si podia fer classe a les seves filles. La Carme Mir, la filla petita del Collell, ens ho explica d'aquesta manera: "Es va començar el col·legi per nosaltres. Per la meva germana i jo. La meva mare li va demanar, a la Pepita, si li volia fer classe a la nena gran" (és a dir, a la seva ger-

Nens i nenes de l'escola del Colomer, amb la Pepita Lleopart (Foto Arxiu familiar del mas Colomer)

mana, que llavors tenia cinc anys). I de seguida li van portar, també, a ella (amb tres anys). Així doncs, al principi, tan sols eren dues, les germanes Mir, "però va ser per poc temps. Molt poc. Potser al cap de tres setmanes, ja potser érem quatre o cinc. Es va anar augmentant. Oh!, havíem arribat a ser una bona colla... No és que la Pepita ho anés dient sinó, per exemple, la meva mare, el fet d'anar a mercat, i parlar amb les veïnes... Es va anar dient. Eren tot cases de pagès: llavors van començar els de l'Om, els del Savell..." L'escola rural del Colomer (1942-1959) va arribar a tenir entre 40 i 50 alumnes. "Anàvem nens i nenes barrejats". Com s'ha dit abans, no eren habituals les escoles mixtes, però com que es tractava d'atendre les necessitats educatives de la zona del Verinal, segurament, les raons de tipus pràctic es van acabar imposant; així doncs, va ser possible legalitzar-ne el funcionalment el 1945. A més, es pot arribar a entendre que el nombre d'alumnes creixés de manera tan ràpida, ja que es procurava que els germans anessin a la mateixa escola, i en la majoria de les cases de pagès hi havia de tres a cinc nens, fins a set o vuit. Com és el cas dels germans de ca l'Oliva (que n'eren quatre; i tots van anar al Colomer) –ho comenten en Ramon Molist (hi va anar dels 3 als 14 anys) i en Salvador Molist.

En estar situada al mas Colomer (terme de Tara-

dell i parròquia de Tona), escurçava els desplaçaments que, a peu, havien de fer, sols, els nens i nenes, ja que "els de casa no et portaven a l'escola, ni et vigilaven, com ara"; per tant, facilitava que poguessin estar escolaritzats des de ben petits. "Havent d'anar als Nationals o a les Monges, no haguéssim pogut començar tan aviat". Josep Baulenas (cosí de la Carme Mir), que venia de Múnter, explica la ruta que feia: "primer passava a buscar en Miquel (Jutglar) –de Malla– i la seva iaia em donava un trosset de torrada ("aprofitava per escalfar-se una mica" –hi afegeix en Miquel; de fet, llavors feia molt més fred que ara); i després seguíem cap a Gorombau, cap a ca l'Oliva, i cap al Colomer" –s'hi estava uns tres quarts d'hora caminant (més endavant van canviar de ruta, ja que s'hi van afegir més nens de Múnter). La rellevància que va anar prenent l'escola del Colomer no queda tan sols explicada per la bona situació geogràfica respecte a les masies de pagès, ja que hi van acabar anant nens i nenes de poble. D'altra banda, alguns dels alumnes, abans d'anar al Colomer, havien passat per altres escoles: com és el cas, per exemple, d'en Miquel Jutglar, que havia començat a les Monges, de Tona, però, en ser un nen, aviat va haver de canviar d'escola, o el de la Montse Cabanas, que també la feien anar a les Monges, per bé que els seus germans eren alumnes del Colomer. La Montse ens explica que va plorar

*Alumnes de l'escola del Colomer, amb en Josep Prat (oncle de la Pepita), cantant en una primera comunió
(Foto Arxiu familiar del mas Colomer)*

cada dia, fins que va poder anar amb ells. "Vaig començar amb la Mercè de l'Om i la Montserrat de la Torre Magra. La senyora Pepita em va dir: 'aquestes són de la teva edat. Són les teves amigues', i encara en som!"

Una de les altres característiques de la manera d'ensenyar de l'escola del Colomer era l'absència dels càstigs físics que tant abundaven en la major part de les escoles de l'època. Salvador Pujol, que havia anat al Caterina Figueras, diu "que d'hòsties i de cops de regles n'hi havia hagut de l'alçada d'un campanar. Ara..., quan vaig anar al Colomer no hi van haver ni crits. Jo en tinc molt bon record. Inclús de tots els companys". Després va continuar estudiant a l'Escola Industrial, de Vic, però, diu que "la temporada del Colomer, amb la senyora Pepita, la recordaré mentre que tingui ús de raó". "El càstig més greu que ens feien allà –comenta en Josep Baulenas– era sortir de la sala i estar de cara a la paret. A aquella paret tan gruixuda". I Miquel Jutglar recorda que, als castigats, també els feien quedar una estona més després de les classes: "Llavors trobava els que venien de nit. I havia de marxar corrents..., n'hi havia alguns que..., bueno no em feien res, però m'espantaven".

L'escola s'organitzava en grups, ja que atenia edats i, fins i tot, interessos molt diversos –cal

tenir en compte que s'oferia ensenyança bàsica, batxillerat, peritatge mercantil i, també, escola d'adults. Els alumnes de bàsica, hi anaven de dilluns a dissabte: al matí, de 9 a 12; i a la tarda, de 2 a 5. "Els que ens quedàvem a dinar –diu la Montse Cabanas– jugàvem fins que arribaven els altres. Recordo que les nenes teníem un marge on hi fèiem una cuina. I jugàvem amb fulles". D'altra banda, les classes per a adults s'oferien de les 7 a les 9 del vespre, més o menys. A l'estiu, per als que volien continuar estudiant (perquè volien reforçar alguna assignatura), les classes començaven a les 5 del matí. A més, la Teresa Mirambell (filla de la Pepita Lleopart) comenta que "la meva mare va agafar fama i, a l'estiu, aquí a Tona, a les 9 del matí ja era a l'hotel Prudenci (va córrer la veu) i, per als que havien de repetir alguna assignatura, anava d'habitació en habitació fent classes particulars. I es passava el dia aquí". De fet, al capdavant de l'escola del Colomer, tan sols hi era ella, com a una única mestra: Josefa Lleopart i Prat.

Les classes, tal com ho manava el règim, eren impartides en castellà, "però parlàvem en català". Estudiaven a partir d'un sol llibre de text, l'Enciclopèdia, "que era aquell llibre on hi havia de tot: Història Sagrada, Matemàtica, Aritmètica, Geografia...". També tenien uns llibrets d'urbanitat que contenien els bons i els mals mo-

Representacions de teatre al Colomer (Fotos Arxiu familiar del mas Colomer)

dals (i els memoritzaven). Per bé que nois i noies aprenien junts, també hi havia activitats que feien per separat. Mentre els nois feien dibuix, les noies cosien. “Abans una noia no es podia casar si no tenia la tovallola de combregar”. D'altra banda, també preparaven obres de teatre (que les assajaven als vespres, i després les representaven, al Colomer mateix, algun diumenge, sobre un escenari i uns decorats que havien arreglat ells mateixos) i aprenien música. De fet, anaven a cantar caramelles i, amb els diners que obtenien, es pagaven les excursions (per exemple, havien anat a la platja). El dissabte feien gimnàstica i, com recorda la Carme Mir, la mestra els feia sortir a fora a cantar el *Cara al sol*: “ens el feia cantar un cop cada setmana. Perquè deia: ‘si ve un inspector, que us el sapigueu’”. Els exalumnes també parlen de les celebracions de caràcter religiós: com, per exemple, la celebració del mes de Maria, o bé, la importància que es va donar a l'arribada de la marededéu de Fàtima a Torrellebrera (es recorda que van fer un rosari amb closques d'ous).

La Carme Mir ens explica que, sobretot, els grups estaven distribuïts segons les edats; i la mestra preparava diferents tasques per a cada un: “mentre aquells feien la feina, anava a ajudar uns altres”. De fet, la Carme –que, com ja s'ha dit, va ser (junt amb la seva germana) la primera d'anar al Colomer–, en l'època que, de tardes, estudiava batxillerat (“quan tothom era fora: ella [la senyora Pepita] estudiava per infermera, i jo feia el batxillerat”), l'ajudava amb els nens petits “que havien de començar a aprendre a llegir”. A més, recorda que, quan la Josefa Lleopart va

anar a examinar-se de les oposicions d'infermeria, a Madrid, va estar 15 dies al càrrec del col·legi –ella ja tenia uns 20 anys– “amb el grup que havia anat durant tots els anys... Si els renyava, quina mena de respecte volíeu que em tinguessin a mi, em feien guerra d'esborradors! I llavors jo els deia: ‘sabeu què, marxeu; quan vingui la senyoreta estareu tots en una llista apuntats’. I em deien: ‘xivata, més que xivata!’. I llavors venia la senyora Teresina [la mare de la Pepita Lleopart] i els feia parar”. També va tocar-li fer classe als que hi anaven de vespres, que treballaven, sobretot, gramàtica i càlcul (“sumar i restar”). Es tractava de “poder valer-se per un mateix, el dia de demà”, comenta Miquel Anton, que, juntament amb el seu germà, Josep Anton, va anar a l'escola d'adults –això vol dir que tenien uns 16 o 17 anys i hi van estar fins que els va tocar anar a fer el servei militar. “A la mili em van dir que havia d'anar a col·legi allà, amb un noi. I, al sergent li vaig dir: ‘però si aquest noi sap molt menys que jo!’”. Així doncs, va anar directament a l'examen, i el va aprovar gràcies al que havia après al Colomer. “La mica que jo sé puc donar gràcies a la teva mare”, diu l'altre germà a la Teresa Mirambell que, alhora, recorda que “hi havia gent més gran que vosaltres: ja que també venien mossos de cases de pagès que havien vingut d'Andalusia, que no sabien ni quina era la lletra A”. També expliquen anècdotes: “quan anàvem a l'escola, anàvem a estudiar. Ara bé, quan sortíem fèiem burredes” i, una d'aquestes, va ser agafar l'arada (entre uns quants que anaven a les classes del vespre) i llaurar gairebé tota l'era. “I la botella d'en Pau [el mosso del mas], quantes vegades la buidàveu? –pregunta

la Carme Mir. Al final us acabava dient: 'si agafeu la botella, deixeu-la, com a mínim, on l'heu trobada''. Un altre personatge que tots recorden, de manera divertida, és el lloro que hi havia al Colomer: que a més de dir disbarats a les monges que hi eren de pas, reunia les gallines (amb el clàssic 'tiues-tiues-tiues') fins que esclafia a riure, i se sabia les taules de multiplicar.

La Montse Cabanas (que començà el 56) i en Salvador Molist (que va entrar-hi el 55) van formar part dels últims grups que van anar al Colomer i que, llavors, van traslladar-se el 1959 al carrer Major, de Tona, amb el matrimoni Peralta. Uns quants anys més tard, "va passar a ser l'Escola Parroquial. Va ser una continuació en el sentit que es va tancar aquí i va començar allà. Els alumnes van passar allà" –recorda en Salvador Molist. "Jo aquesta part no la tinc gens clara –comenta la Teresa Mirambell–: no entenc que si tenia l'escola muntada aquí, encara que fes de practicant... Però que ja tenia els nens i els mestres llogats..., no entenc com és que va passar a ser escola parroquial". Entre tots, comenten la possibilitat de que, per algun motiu, els fessin plegar, ja que recorden que, estant al Colomer, ja havien topat amb alguns entrebancs.

Carles Puigferrat i Carles Padrós, expliquen, al volum de *L'Abans* dedicat a Tona, l'inici de l'Escola Parroquial Sant Andreu: "Aquest centre és una de les iniciatives principals del període de mossèn Joan Colom com a rector de Tona. El moment es va presentar el 1965, quan Josefa Lleopart, que regentava l'escola del Colomer, ja

al carrer Major, i el matrimoni Peralta, mestres, no se'n podien fer càrrec: Josefa Lleopart ja era també practicant de Tona i el matrimoni Peralta havia decidit marxar de Tona. Sembla que tant els mestres com els pares d'alumnes van demanar al rector que la parròquia assumís els alumnes de l'escola i, així, es decidí crear l'Escola Parroquial".

Finalment, és interessant remarcar que es tractava d'una escola dins d'una casa de pagès, on de tres habitacions n'havien fet una de sola. Hi havia una pissarra gran, una taula llarga (amb forats per col·locar-hi els tinters) i dues o tres més, de rodones. Una estufa de llenya que, durant l'hivern reconfortava del fred. I un cànir ple d'aigua fresca. A més, "podíem anar a la cuina quan volíem". Com explica la Teresa Mirambell, "entraven, pujaven i passaven per la sala on hi havia les habitacions. I abans d'entrar suposo que ja donàveu la carmanyola a l'àvia Teresina (ja que n'hi havia que es quedaven a dinar). El meu pare devia jugar amb tots vosaltres a futbol. I el tiet Joan us feia catequesis". Comenten que formaven tots una gran família "i la senyora Pepita era com una marassa".

Una de les conclusions més clares d'aquesta conversa és que cal valorar la tasca educativa i social d'una escola rural com la del Colomer. Com diu en Salvador Pujol, val la pena "reconèixer la labor d'aquestes persones que van fer durant aquells temps..., que era molt dur aquell temps".